

UPDATE Kennisbank Diversiteit en Emancipatie (IDEM Stedelijk expertisecentrum voor inclusie, discriminatie en (lhbtiq+) emancipatie) – oktober 2023

TITEL: Naar een gendersensitieve aanpak van partnergeweld. Gemeentelijke perspectieven

AUTEUR(S): Bouma, S.

Walz, G.

UITGAVE: Den Haag : Verwonderzoek, 2023

SAMENVATTING: Onderzoek naar hoe gemeenten al gendersensitief beleid gebruiken in de aanpak van partnergeweld en geweld tegen vrouwen. Onderzoek is verricht in opdracht van het College van de Rechten voor de Mens. Centraal staat de vraag: In welke mate en op welke wijze is er op lokaal niveau in de aanpak van partnergeweld sprake van een gendersensitief beleid, en hoe kan de omslag naar gendersensitiviteit (nog) verder aangejaagd worden. Onderzoek richt zich op het beleid op het terrein van 'huiselijk geweld'. Sinds 2015 en met de invoering van de Wet Maatschappelijke ondersteuning (Wmo 2015) zijn gemeenten verantwoordelijk voor een integrale aanpak van huiselijk geweld (en kindermishandeling). In de Wmo is beschreven dat centrumgemeenten hierin de regie nemen en, samen met de lokale gemeenten in hun regio, een regiovisie opstellen. Nederland kent 35 regio's huiselijk geweld, met centrumgemeenten en regiogemeenten. Onderzoek is uitgevoerd door interviews met de belangrijkste landelijke stakeholders en een enquête die naar de relevante beleidsambtenaren bij de 35 'centrumgemeenten vrouwenopvang' is verstuurd. 20 centrumgemeenten hebben de enquête ingevuld. Ter verdieping van de enquêteresultaten is met 10 respondenten een aanvullend interview gehouden. Tot slot zijn de resultaten van het onderzoek besproken in een reflectiesessie met de landelijke stakeholders bij het College voor de Rechten van de Mens. Het rapport is als volgt opgebouwd:

- In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de kennis van beleidsambtenaren over gendersensitief beleid en hun visie op de positionering en operationalisering van dat beleid.
- In hoofdstuk 3 wordt beschreven op welke manier gendersensitiviteit een plek heeft in het huidige beleid op het niveau van centrumgemeenten: in de visievorming en probleemanalyse, in de ketenaanpak, en in de eigen organisatie van gemeenten.
- In hoofdstuk 4 wordt beschreven in hoeverre gendersensitiviteit een plek heeft in de ontwikkeling van toekomstig beleid, welke drempels er in de weg staan van (meer) gendersensitief beleid en welke maatregelen er volgens beleidsambtenaren voor kunnen zorgen dat gendersensitiefbeleid sterker wordt verankerd.
- In hoofdstuk 5 worden de hoofdconclusies gepresenteerd en een aantal aanbevelingen aan de verschillende actoren op landelijk, regionaal en uitvoeringsniveau. Geconcludeerd wordt dat gendersensitiviteit in bestaand en toekomstig beleid nog onvoldoende uit de verf komt. Na jaren van (impliciet en expliciet) genderneutraal beleid vraagt de ontwikkeling en implementatie van gendersensitief beleid om een paradigmaverschuiving die op veel plekken nog niet heeft plaatsgevonden. Dat betekent niet dat er geen sprake is van verandering. Er is veel beweging in het bredere (beleids)veld van huiselijk geweld, en de gewenste aandacht voor gendersensitiviteit maakt daar onderdeel van uit. Hieronder zetten we de hoofdconclusies uit de voorgaande hoofdstukken op een rij. Huidig beleid voor de aanpak van huiselijk van geweld is in de meeste regio's niet gendersensitief. Ongeveer de helft van de centrumgemeenten geeft aan dat gender één van de

aspecten is waar in het regionale en/of gemeentelijk beleid rekening mee wordt gehouden. Tegelijkertijd komt in de meerderheid van de beleidsvisies het woord gender niet voor en wanneer gesproken wordt over de ongelijke machtsverhoudingen als oorzaak van geweld wordt dit niet verbonden aan heersende gendernormen. De beleidsvisies bevatten wel elementen van gendersensitief beleid die aandacht hebben voor sekse of genderidentiteit. Een kwart van de ondervraagde gemeenten geeft aan dat gender geen rol speelt in het beleid in de regio en gemeente, maar dat er wel een wens is om dit te doen. De overige gemeenten geven aan dat 'gender' geen expliciete aandacht heeft in het beleid, maar dat er impliciet sprake is van gendersensitief beleid. Dit houdt verband met de verwachting dat gender op uitvoeringsniveau automatisch wordt meegenomen. Deze verwachting wordt niet gestaafd door (regionale) monitoring. Beleidsambtenaren staan welwillend tegenover gendersensitief beleid maar worden geremd door misvattingen en onduidelijkheden omtrent de betekenis ervan. Gender wordt regelmatig verward met sekse of genderidentiteit, en gendersensitief beleid wordt vervolgens geïnterpreteerd als beleid voor specifieke doelgroepen. Beleidsambtenaren zien 'gendersensitiviteit' regelmatig als een aanvullend onderwerp en een extra belasting voor een stelsel dat al onder druk staat. Zij zien een spanning tussen gendersensitief beleid en het tegengaan van stereotype beelden over geweld in relatie tot mannen en vrouwen (sekse), terwijl een genderperspectief juist een oplossing kan bieden voor deze spanning. Verder gaan sommige beleidsambtenaren ervan uit dat een systeemaanpak automatisch gendersensitief is, wat feitelijk niet het geval is. Onder de streep vinden beleidsambtenaren het lastig om de urgentie en de concrete uitwerking van gendersensitief beleid goed onder woorden te brengen. Gendersensitiviteit is onderwerp van gesprek bij ontwikkeling van nieuw beleid, al komt het voorsnog weinig terecht in definitieve beleidsteksten. Dat heeft mede te maken met de net genoemde onduidelijkheden, waardoor de concrete vertaling van gendersensitiviteit naar beleid zelden van de grond komt. Ook een gebrek aan politieke urgentie houdt gendersensitiviteit in beleid tegen. Hoewel beleidsambtenaren merken dat de aandacht voor gender in de afgelopen jaren is gestegen, is het in de gemeenteraad of het college nauwelijks onderwerp van gesprek en is er bij centrumgemeenten weinig sprake van deskundigheidsbevordering of kennisuitwisseling over gendersensitiviteit.

LINK: <https://publicaties.mensenrechten.nl/file/964e101c-cd9c-cd87-243a-f9e97d48041e.pdf>

AANBEVELINGEN:

<https://publicaties.mensenrechten.nl/file/fc559e8b-54a1-7f60-2d22-0701ca0de3a8.pdf>

TREFWOORDEN: Huiselijk geweld

Gemeentelijke overheid

Geweldpreventie

Vrouwen

CODE: 175.23

TITEL: Op het kruispunt van knelpunten : Ervaringen van mensen met een beperking die mede vanwege hun huidskleur, etnische kenmerken, religie, culturele achtergrond en/of migratie (van hen of hun ouders) achterstelling en uitsluiting kunnen ervaren

AUTEUR(S): Velseboer, J.

Scholten, T.

UITGAVE: Amsterdam : Regioplan, 2023

SAMENVATTING: Onderzoek naar de positie van mensen met een beperking die mede vanwege hun

huidskleur, etnische kenmerken, religie, culturele achtergrond en/of migratie (van hen of hun ouders) specifieke problematiek ervaren bij hun maatschappelijke participatie. Onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het College voor de Rechten van de Mens. Het doel is te verkennen op welke gebieden er meer aandacht nodig is voor hun specifieke problematiek zodat hun rechten gewaarborgd kunnen worden. Om tot dit doel te komen, hebben de auteurs zowel met de doelgroep van het onderzoek gesproken, als met (belangen)organisaties die zich inzetten voor de groep. Opbrengsten interviews In de interviews stond centraal welke knelpunten de doelgroep ondervindt, in het bijzonder binnen de domeinen participatie, zorg (en wonen), onderwijs en arbeid en bestaansminimum. Ook de mate van vertegenwoordiging door organisaties en in wet- en regelgeving stond hierin centraal. Onderzoekers hebben de respondenten ook gevraagd naar oplossingsrichtingen.

Uit de interviews zijn er een aantal belangrijke knelpunten naar voren gekomen:

1. Aannames en vooroordelen over mensen met een beperking én over mensen met andere kenmerken waardoor zij tot een minderheidsgroep behoren, liggen ten grondslag aan veel van de ervaren knelpunten van de groep. De combinatie van deze vooroordelen – ‘dubbele aannames’ – zorgen voor uitdagingen in het alledaagse sociale contact, maar ook bij de duurzame toetreding tot de arbeidsmarkt, het onderwijs en de zorg. Een onderdeel hiervan is de taboesfeer die in sommige culturele minderheidsgemeenschappen hangt rond (psychische) beperkingen en hulpverlening. Deze taboes zijn veelal een gevolg van vooroordelen over het hebben van een beperking. Discriminatie en het gevoel er niet bij te horen en minder te kunnen dan iemand zonder beperking kunnen hierdoor geïnternaliseerd worden, met beperkte maatschappelijke participatie tot gevolg.
2. Het gebrek aan kennis bij organisaties over de mensen over wie het onderzoek gaat en het hierbij aansluitende tekort aan gepaste ondersteuning van de groep, is een knelpunt dat in alle domeinen een rol speelt. Dit komt onder andere tot uiting in het gebrek aan kennis over culturele diversiteit in de zorg, het tekort aan taalscholen die ervaring hebben met lesgeven aan blinde mensen, de ontoegankelijkheid van instellingen zoals ziekenhuizen en scholen, en de beperkte mogelijkheden om met een beperking en onvoldoende Nederlandse taalbeheersing aan het werk te gaan.
3. De fysieke ontoegankelijkheid van de openbare ruimte is ten slotte een veelgenoemd thema dat maatschappelijke participatie van de groep belemmert. Op het eerste gezicht lijkt dit niet specifiek voor de doelgroep van het onderzoek, maar is het een relevante uitdaging voor iedereen met een beperking. De gesprekken maken echter duidelijk dat het hebben van intersectionele kenmerken deze knelpunten versterkt en extra drempels bij maatschappelijke participatie opwerpt. Ook het niet voldoende spreken van de taal versterkt de fysieke ontoegankelijkheid van de openbare leefomgeving. Wanneer oplossingen voor fysieke ontoegankelijkheid moeilijk gevonden kunnen worden, door bijvoorbeeld taalverschillen of aannames van anderen, kan dit isolatie en terugtrekking uit de samenleving tot gevolg hebben. In het licht van het naleven van het VN-verdrag handicap ligt er een belangrijke rol voor belangenorganisaties om zicht te hebben op de ervaringen van de doelgroep van het onderzoek. De gesprekken met organisaties maken duidelijk dat, hoewel zij veel van dezelfde signalen zien van de knelpunten van de groep, de vertegenwoordiging van de groep door organisaties vaak een uitdaging is. Organisaties hebben vaak geen specifieke aandacht voor de doelgroep, maar zien hen als deel van hun bredere achterban. Hierdoor, maar ook vanwege het door de doelgroep ervaren gebrek aan representatie en diversiteit binnen organisaties, worden organisaties moeilijk gevonden door de doelgroep en is de doelgroep ook moeilijk bereikbaar voor deze

organisaties. Ook wat betreft wetgeving en beleid stellen de respondenten dat hun participatie beperkt is. Er wordt niet of nauwelijks naar de groep geluisterd en de representatie van de groep in de politiek is beperkt.

LINK: <https://publicaties.mensenrechten.nl/file/81a7f5cc-a4ac-8c48-f8d8-90befe8dccc0.pdf>

AANBEVELINGEN:

<https://publicaties.mensenrechten.nl/file/f60d3aaa-d5a7-2d46-46ed-d5a6894df3c8.pdf>

VISUAL:

<https://publicaties.mensenrechten.nl/file/97115c51-5824-ec42-5b14-5688cd05caff.pdf>

TREFWOORDEN: Jongeren

Gehandicapten

Participatie

Arbeid - Werkgelegenheid

Maatschappelijke positie

CODE: 920.23

TITEL: Navigeren in een nieuwe samenleving : De ontwikkeling van de positie en leefsituatie van Syrische Nederlanders

AUTEUR(S): Maliepaard, M.

Magash, S.

Dagevos, J.

Nooitgedacht, W.

Kuijpers, T.

Uiters, E.

Dijke, R. van

UITGAVE: Den Haag : WODC - Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) - Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2023

SAMENVATTING: Deze beschrijvende studie maakt deel uit van een langer lopend longitudinale studie onder een cohort van Syrische vluchtelingen (Longitudinaal Onderzoek Syrische Statushouders). Dit onderzoeksprogramma omvat een panelsurvey onder Syrische statushouders, met vier 'waves' (2017, 2019, 2022, 2024), aangevuld met registergegevens en verdiepende kwalitatieve studies. Sinds 2021 wordt het onderzoek uitgevoerd door WODC, Erasmus Universiteit Rotterdam, het RIVM in samenwerking met het CBS. Het onderzoek wordt gefinancierd door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en het ministerie van Justitie en Veiligheid. Deze studie maakt gebruik van in totaal drie waves van surveyonderzoek 'Nieuwe Statushouders in Nederland' (NSN Survey), uitgevoerd in 2017, 2019, en 2022 onder dezelfde groep Syrische statushouders. Het veldwerk voor de drie waves werd uitgevoerd door veldwerkbureau Labyrinth. Het CBS voerde voor iedere wave de steekproeftrekking en weging uit. De enquête is sequentieel mixed-mode aangeboden: respondenten kregen de mogelijkheid de vragenlijst online in te vullen (CAWI). Indien zij de vragenlijst niet online invulden werden ze thuis bezocht door een interviewer voor een face-to-face interview (CAPI). Vrijwel alle Syrische Nederlanders die tussen 2014-2016 een verblijfsvergunning kregen hebben hun inburgering afgerond. Vooral mannen maakten daarna de stap naar betaald werk, dat aandeel nam de afgelopen jaren ook fors toe. Vrouwen zijn aanzienlijk minder vaak aan het werk. Twee derde van de vrouwen is niet actief op de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld vanwege zorg voor het huishouden, studie of ziekte. In de eerste jaren werkten veel Syrische Nederlanders in kleine banen en op oproepbasis. Inmiddels hebben zij steeds vaker een vaste aanstelling en werken zij ook meer uren. Toch heeft nog steeds de meerderheid een tijdelijke baan en blijft de bijstandafhankelijkheid hoog

(38%). Ondanks de betere positie van veel Syrische Nederlanders op de arbeidsmarkt, komt toch meer dan de helft van hen aan het eind van de maand geld tekort. Minder sociale contacten en meer discriminatie: Syrische Nederlanders zijn in de loop der jaren steeds meer geworteld geraakt in Nederland. De meesten voelen zich Nederlander en voelen zich sterk verbonden met hun woonplaats. Dit vertaalt zich echter niet in sociale contacten, die nemen juist af. Vooral het contact met Nederlanders zonder migratieachtergrond nam de afgelopen jaren af. Vergeleken met de algemene bevolking zijn Syrische Nederlanders vier keer zo vaak sociaal eenzaam. Ook ervaren zij vaker dan voorheen discriminatie (van 9 procent in 2017 naar 19 procent in 2022). Maar minder vaak dan andere migrantengroepen (die vaak wel langer in Nederland zijn). Vooral jongeren ervaren discriminatie door instituties: door zorginstellingen, gemeente, overheid, politie, woningverhuurders, op werk of op school. Hoger opgeleiden geven vaker aan dat ze discriminatie ervaren door zorginstellingen, gemeente, overheid, politie, woningverhuurders, op werk of op school. Vergeleken met de algemene bevolking hebben zij relatief veel vertrouwen in Nederlandse instituties, maar hun vertrouwen neemt over de jaren wel af. Een toenemend deel van de Syrische Nederlanders beoordeelt hun gezondheid als matig of slecht. Opvallend is dat, in vergelijking met de algemene bevolking, drie keer zoveel Syrische Nederlanders psychisch ongezond zijn. Verder ervaart bijna één op de drie Syrische Nederlanders veel stress, voornamelijk door geldzaken, werk en gezondheid. Jongeren en hoger opgeleide Syrische Nederlanders komen beter mee in de samenleving op allerlei terreinen. Zo beheersen zij de taal (veel) beter, zijn vaker aan het werk en zijn gezonder. Daarentegen blijven degenen die zich na hun 45e in Nederland vestigden en de lager opgeleiden op verschillende gebieden juist (ver) achter. Zij beheersen het Nederlands onvoldoende en dat lijkt ook weinig te verbeteren. Net als bij eerdere vluchtelingengroepen bestaat opnieuw het risico dat een aanzienlijk deel van de Syrische Nederlanders – ook bij een gunstige conjunctuur – aan de zijlijn blijft staan.

LINK: <https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/3297/3296A-navigeren-in-een-nieuwe-samenleving-volledige-tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

TREFWOORDEN: Vluchtelingen

Etnische minderheden

Maatschappelijke positie

Discriminatie

Arbeid - Werkgelegenheid

Inburgering

Gezondheid

CODE: 143.23

TITEL: Seksuele intimidatie op de werkvloer : Verkennend onderzoek naar manieren om seksuele intimidatie te voorkomen

AUTEUR(S): Hippert, N.

Kemp, S. van der

Engelen, M.

UITGAVE: Leiden : De Beleidsonderzoekers, 2023

SAMENVATTING: Het doel van dit verkennende onderzoek is meer inzicht te krijgen in de manier(en) waarop organisaties seksuele intimidatie op de werkvloer kunnen voorkomen door middel van (aspecten van) cultuurverandering, zodat het College op basis daarvan tips en inspiratie kan bieden aan werkgevers. Het onderzoek richt zich met name op seksuele intimidatie door internen (collega's en

leidinggevend). De hoofdvraag van het onderzoek is: Op welke manier(en) kan binnen bedrijven een cultuurverandering tot stand komen met als doel seksuele intimidatie op de werkvloer te voorkomen? Deze vraag is beantwoord op basis van een verkennend literatuuronderzoek, interviews met zeven experts op het gebied van de aanpak van seksuele intimidatie en/of cultuurveranderingen interviews met drie organisaties die in de praktijk werken aan het voorkomen van seksuele intimidatie in hun eigen organisatie. Cultuurverandering is een manier om seksuele intimidatie op de werkvloer te voorkomen. Dit betekent een verandering van het gedrag en de 'mindset' van medewerkers in de organisatie. Zo'n verandering vraagt om een actieve inzet en structurele aandacht. De experts en literatuur beschrijven welke stappen hiervoor nodig zijn. Ten eerste is het belangrijk een klimaat voor verandering te creëren. Vervolgens is het van belang dat het onderwerp gaat leven in de gehele organisatie. De hele organisatie moet betrokken zijn en er moet draagvlak zijn voor de beoogde interventies of veranderingen. Wanneer deze eerste twee stappen zijn gezet kan de focus worden verlegd naar de borging van de nieuwe werkcultuur. De onderzoekers zijn vervolgens op zoek gegaan naar organisaties die zo'n cultuurverandering hebben doorgemaakt. Die blijken er nog nauwelijks te zijn. Wel zijn er organisaties gevonden die in de praktijk werken aan het voorkomen van seksuele intimidatie in hun eigen organisatie. En die daarvoor interventies gebruiken die binnen deze stappen vallen. Drie van dit soort organisaties zijn geïnterviewd en hun praktijkvoorbeelden zijn ter illustratie in het rapport opgenomen.

LINK: <https://publicaties.mensenrechten.nl/file/edfc814c-a170-9fc9-2a2c-3b8a0872ed4c.pdf>

TREFWOORDEN: Intimidatie

Seksualiteit

Rechtspraak

Wet- en regelgeving

Werkvloer

Vrouwen

Diversiteitsbeleid

Arbeid - Werkgelegenheid

CODE: 406.23

TITEL: Opleiden voor inclusief onderwijs : Een onderzoek naar de behoeften en ervaringen van docenten en studenten op pabo's

AUTEUR(S): Geerlings, J.

Soeterik, I.

Does, S.

UITGAVE: Utrecht : Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) - Movisie, 2023

SAMENVATTING:

Dit onderzoek brengt in kaart wat pabo's (lerarenopleidingen voor het primair onderwijs) doen aan inclusiviteit, kansgelijkheid en anti-discriminatie, wat voor wensen en behoeften ze hebben om de opleiding te ontwikkelen rondom deze thema's en welke uitdagingen ze signaleren. Voor deze studie is gesproken met 13 medewerkers verbonden aan 11 pabo's verspreid over Nederland. Alle interviews zijn online gevoerd via MS Teams en duurden gemiddeld een uur. Daarnaast is een vragenlijst verspreid onder pabostudenten en recente alumni van de pabo. In totaal hebben 66 studenten de vragenlijst volledig ingevuld, die studeren aan 8 pabo's verspreid over het land. Uit het onderzoek komen verschillende wensen en behoeften naar voren waar pabo's zich in de komende jaren graag op willen ontwikkelen. Dit is zowel op het gebied van curriculum als in beleid

en management. Pabo's willen meer aandacht voor discriminatie en racisme in het curriculum, en willen deze thema's ook meer terug laten komen in de reguliere voltijd opleidingen. Er is met name behoefte, ook onder studenten, om daarbij te focussen op vaardigheden om met diversiteit om te gaan en discriminatie te herkennen en bestrijden. Uitdagingen die worden geïdentificeerd zijn:.

. Kennis over het omgaan met diversiteit en discriminatie in de klas is versnipperd en op veel verschillende plekken te vinden. Docenten moeten zich er bewust van zijn dat machtsverhoudingen ook een rol spelen bij het vormgeven van het eigen onderwijs. Wat is er nodig? Een oplossing kan zijn om bij het ontwikkelen van het curriculum mensen te betrekken die ook ervaringskennis hebben, dan wel ervaringsdeskundig zijn. Er is behoefte aan richtlijnen om te bepalen wat er behandeld zou moeten worden om onderwijs inclusiever te maken, en op welke manier dit zou moeten gebeuren. Uit het onderzoek komen verschillende wensen en behoeften naar voren waar pabo's zich in de komende jaren graag op willen ontwikkelen. Dit is zowel op het gebied van curriculum als in beleid en management. Pabo's willen meer aandacht voor discriminatie en racisme in het curriculum, en willen deze thema's ook meer terug laten komen in de reguliere voltijd opleidingen. Er is met name behoefte, ook onder studenten, om daarbij te focussen op vaardigheden om met diversiteit om te gaan en discriminatie te herkennen en bestrijden.

Uitdagingen die worden geïdentificeerd zijn:

. Kennis over het omgaan met diversiteit en discriminatie in de klas is versnipperd en op veel verschillende plekken te vinden. Docenten moeten zich er bewust van zijn dat machtsverhoudingen ook een rol spelen bij het vormgeven van het eigen onderwijs. Wat is er nodig? Een oplossing kan zijn om bij het ontwikkelen van het curriculum mensen te betrekken die ook ervaringskennis hebben, dan wel ervaringsdeskundig zijn. Er is behoefte aan richtlijnen om te bepalen wat er behandeld zou moeten worden om onderwijs inclusiever te maken, en op welke manier dit zou moeten gebeuren.

. Er moeten al veel competenties behandeld worden in het curriculum van de reguliere pabo-opleidingen. Daardoor kan er ook weerstand ontstaan, voortkomend uit het idee dat dit 'ook nog moet'. Wat is er nodig? Betrokkenen geven aan een behoefte te hebben aan een doorgaande ontwikkelingslijn waarin ook aan deze competenties wordt gewerkt ná het afstuderen. Dat kan echter niet betekenen dat thema's vooruit worden geschoven tot na het afstuderen. Leraren hebben immers al direct vaardigheden rondom diversiteit nodig in het werkveld. Voor het ontwikkelen van een dergelijke doorlopende leerlijn is samenwerking nodig tussen pabo's, en ondersteuning vanuit koepelorganisaties zoals de Vereniging Hogescholen en LOBO.

. Docenten moeten zich er bewust van zijn dat machtsverhoudingen ook een rol spelen bij het vormgeven van het eigen onderwijs. Wat is er nodig? Een oplossing kan zijn om bij het ontwikkelen van het curriculum mensen te betrekken die ook ervaringskennis hebben, dan wel ervaringsdeskundig zijn.

. Er moeten al veel competenties behandeld worden in het curriculum van de reguliere pabo-opleidingen. Daardoor kan er ook weerstand ontstaan, voortkomend uit het idee dat dit 'ook nog moet'. Wat is er nodig? Betrokkenen geven aan een behoefte te hebben aan een doorgaande ontwikkelingslijn waarin ook aan deze competenties wordt gewerkt ná het afstuderen. Docenten moeten zich er bewust van zijn dat machtsverhoudingen ook een rol spelen bij het vormgeven van het eigen onderwijs. Wat is er nodig? Een oplossing kan zijn om bij het ontwikkelen van het curriculum mensen te betrekken die ook ervaringskennis hebben, dan wel ervaringsdeskundig zijn

Er is behoefte om ook binnen de opleiding en binnen docententeams te werken aan een open en lerende cultuur waarin er ruimte is voor gesprek over inclusief onderwijs tussen collega's. Dit draagt bij aan de professionele ontwikkeling bijv. door middel van training en intervisie. Daarbij is het belangrijk dat er sprake is van een veilig klimaat om 'je neus te kunnen stoten'. Uitdagingen die worden geïdentificeerd zijn:

. Docenten ervaren ongemak in het aanpakken van thema's rondom inclusief onderwijs en discriminatie bij collega's: men wil niet graag relaties verstoren. Wat is er nodig? Docenten missen nu een moment of gemeenschappelijkheid om het hier met elkaar over te kunnen hebben. Het management van een pabo kan deze tijd en ruimte creëren.

. Omdat stageplekken lastig te realiseren zijn en er regio's zijn waar de culturele diversiteit op scholen beperkt aanwezig is, zijn er waarschijnlijk alternatieve manieren nodig om studenten ervaring te bieden met het lesgeven in diverse contexten. Wat is er nodig? Uitwisseling met scholen met een diversere studentenpopulatie (bijv. in de randstad) is genoemd als een mogelijk oplossing.

. Studenten zonder migratieachtergrond kunnen ongemak ervaren of de thema's inclusie en discriminatie confronterend vinden. Wat is er nodig? Bij het bespreken van diversiteit kan spanning worden ervaren. Dat is niet erg, maar het is wel belangrijk dat studenten kunnenuitspreken dat ze spanning ervaren en waarom. In een sociaal veilig klasklimaat is het mogelijk om moeilijke dingen te bespreken op een veilige manier.

. Docenten worstelen soms met de mate waarin ze zelf stelling moeten nemen en een norm moeten uitdragen (die wel wetenschappelijk onderbouwd is). Het blijkt soms moeilijk om voor studenten inzichtelijk te maken dat sommige werkwijzen (bijv. kleurenblind zijn) niet werken, omdat studenten overtuigd zijn dat ze wel werken. Wat is er nodig? Docenten hebben behoefte aan methoden die effectief zijn om studenten te overtuigen van het belang van inclusief werken in het onderwijs.

Studenten moeten zich kunnen inleven in de situatie van personen met een diverse achtergrond.

Daarvoor zetten docenten al ervaringsverhalen in. En studenten moeten zich bewust worden van mogelijke onbewuste bias die ze hebben naar leerlingen in de klas. Een scan, instrument of tool om dit aan te kunnen tonen in de onderwijscontext (bijv. bij het nakijken van huiswerk en interacties in de klas) zou hierbij kunnen helpen. Er zijn testen die impliciete vooroordelen in kaart brengen (bijv. op onderhuids.nl), maar tools specifiek gericht op onderwijs of pabo's zijn er nog niet.

. Studenten met een migratieachtergrond kunnen verschillende soortenspanning ervaren als het gaat om het werken met thema's als inclusie en discriminatie op de opleiding. Zo kunnen sommige van deze studentenspanning ervaren als er naar hen gekeken wordt in de les als het over deze thema's gaat, terwijl ze gewoon willen opgaan in de klas en niet aangesproken willen worden op hun (vermeende) achtergrond. Ook kunnen zij spanning ervaren als ze hier zelf een duidelijk standpunt over hebben en er geen ruimte is deze in te brengen of docenten/medestudenten hier niet sensitief mee omgaan wanneer dit wel gebeurt. Wat is er nodig? Pabodocenten kunnen baat hebben bij training in diversiteits sensitief werken. Wanneer ze diversiteits sensitief werken, creëren ze een klasklimaat waarin iedere student zich veilig kan uitspreken. Daarnaast helpt deze sensitiviteit er ook bij om de dynamieken in de klas te begrijpen

LINK: https://www.kis.nl/sites/default/files/2023-10/Rapport_Inclusieve_pabo's.pdf

TREFWOORDEN: Hoger Onderwijs

Leerkrachten

Multiculturele samenleving

Interetnische verhoudingen

Antiracisme onderwijs

ICO - Intercultureel onderwijs

Didactiek

Studenten / stagiaires

CODE: 713.23

TITEL: Midden- en Oost-Europese werknemers in kwetsbare posities : Handvatten voor preventie en terugdringen van dakloosheid en verslaving. Juni 2022

AUTEUR(S): Jansen Lorkeers, L.

Hoofd, S. 't

Lenkens, M.

Wits, E.

Nagelhout, G.

UITGAVE: 2022

Den Haag : Onderzoeksinstituut IVO / Stichting Barka, 2022

SAMENVATTING: Onderzoek naar de problematiek en ondersteuning Midden- en Oost-Europese

werknemers in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Ministerie van Justitie en Veiligheid, gemeente Amsterdam, gemeente Den Haag, gemeente Rotterdam, gemeente Tilburg, gemeente Utrecht, gemeente Venlo en Stichting Volksbond Rotterdam. Het onderzoek richtte zich op de meest kwetsbare Midden- en Oost-Europese werknemers die overwegend dakloos zijn. Doel van het onderzoek was het verwerven van kennis over kenmerken en profielen van kwetsbare arbeidsmigranten en het bieden van handvatten voor preventie en terugdringen van dakloosheid en verslaving. In het onderzoek werden de volgende bronnen en onderzoeksmethoden gebruikt: desk research; analyse van registratiegegevens van ongeveer 2.000 cliënten van Stichting Barka en De Regenboog Groep; interviews met 33 kwetsbare Midden- en Oost-Europese werknemers in Nederland en 23 teruggekeerde werknemers in Polen en Roemenië; 26 interviews met experts en stakeholders; screening op psychische klachten en (problematisch) middelengebruik bij 114 cliënten; een expertmeeting met 25 experts uit het werkveld (beleid en praktijk). Midden- en Oost-Europese werknemers die in Nederland dakloos zijn geraakt, verschillen wat betreft achtergrondkenmerken weinig van andere daklozen in Nederland: beide groepen bestaan voor het merendeel uit mannen die gemiddeld veertig jaar oud zijn. De groep werknemers die op straat verblijft, is gevarieerd. Hierin is onderscheid te maken tussen verschillende subgroepen, waarbij de subgroep van werknemers met psychische problematiek - al dan niet gecombineerd met (problematisch) middelengebruik - volgens hulpverleners vaak het moeilijkst te helpen is. Situatieschets van Midden- en Oost-Europese werknemers in een kwetsbare positie. De voornaamste reden van Midden- en Oost-Europese werknemers om naar Nederland te komen, is werk en het opbouwen van een nieuw bestaan. Via formele wegen (uitzendbureaus in Nederland of in het herkomstland) en informele wegen (vrienden, kennissen of een bemiddelaar) vinden zij hun nieuwe baan. Die vinden ze bijvoorbeeld in de logistieke sector, landbouw of vleesverwerkingssector. De meest kwetsbare groep die de auteurs interviewden, is vaak niet erg 'honkvast', en heeft in het verleden in meerdere landen gewoond en gewerkt. Een deel van hen was al in het herkomstland kwetsbaar en verschillende factoren zorgen ervoor dat deze kwetsbaarheid tijdens hun verblijf in Nederland toeneemt, zoals slechte arbeidsomstandigheden. De kans op dakloosheid neemt daarmee toe. In combinatie met het vaak niet ingeschreven staan bij een gemeente heeft men geen recht op allerlei voorzieningen. Ook is een deel van de werknemers in een kwetsbare positie in aanraking gekomen met politie – zowel in Nederland als in het herkomstland – en zaten sommigen in Nederland gedetineerd. Van deze laatsten had niemand in de onderzoeksgroep reclasseringsbegeleiding of -toezicht. Niet iedereen in Nederland raakt even snel dakloos; hier moet best wat voor gebeuren. Het lijkt er echter op dat, vanwege de kwetsbare positie waarin Midden- en Oost-Europese werknemers zich vaak bevinden, de kans op dakloosheid onder werknemers extra groot is. Dit heeft te maken met kenmerken van de werknemer zelf, maar vooral ook met het systeem rondom werk, huisvesting en inschrijving. Als werknemers eenmaal dakloos zijn geraakt, is het voor hen heel moeilijk om weer uit deze situatie te komen. En naarmate werknemers langer dakloos zijn, is dat des te lastiger. Psychische problematiek en problemen met middelengebruik verergeren vaak op straat. Hierdoor is het risico op verder afglijden groot. EU-werknemers in kwetsbare posities hebben over het algemeen een relatief matige of slechte gezondheid, zowel op psychisch vlak als op lichamelijk vlak. Een derde voelt zich (vrijwel) altijd somber of depressief, hopeloos, vermoeid, zenuwachtig en/of rusteloos. Ze hebben last van de stress die het gebrek aan werk en

huisvesting geeft. Ook hebben veel van hen te maken met problematisch middelengebruik. Vaak wordt terugkeer naar het herkomstland gezien als oplossingsrichting om EU-werknemers, die in Nederland zijn vastgelopen, weer perspectief te kunnen bieden. Een belangrijk aspect daarbij is het motiveren van deze werknemers om terug te keren en het overwinnen van belemmeringen die een rol spelen, aangezien veel(dakloze) EU-werknemers in Nederland deze intentie voorsnog niet hebben. Degenen die inmiddels wel zijn teruggekeerd naar hun herkomstland geven aan dit als een goede keuze te hebben ervaren. Hierbij moet worden opgemerkt dat veel teruggekeerde werknemers zijn opgevangen in een community (woon- en werkgemeenschap) van Stichting Barka en er voor hen onder andere huisvesting, dagbesteding en ondersteuning beschikbaar waren. Dit illustreert dat het bij terugkeer niet alleen gaat om de reis terug naar het herkomstland, maar juist dat “het hebben van een plek” en de juiste opvang en begeleiding cruciaal zijn. Bij werknemers zijn veel partijen betrokken. Het begint vaak bij werkgevers (zogenoemde inleners) en uitzendorganisaties, die het eerste contact leggen met werknemers. Bij aankomst in Nederland hebben EU-werknemers vaak ook (eenmalig) contact met gemeenten, om zich eventueel in te schrijven. Maar vaak komen werknemers pas als het misgaat met de meeste partijen in aanraking, waaronder begeleidings- en ondersteuningsorganisaties, politie en straatdokters. Met preventie valt dus veel te winnen. De Nederlandse Rijksoverheid is verantwoordelijk voor het beleid rondom werknemers in kwetsbare posities: zij bepaalt bijvoorbeeld waar werknemers recht op hebben en aan welke wet- en regelgeving uitzendorganisaties moeten voldoen. Tegelijkertijd hebben herkomstlanden ook een verantwoordelijkheid. Ook hier is nog veel te winnen. Samenwerking tussen alle betrokken partijen is essentieel: een gedeelde verantwoordelijkheid, maar wel één regiehouder

LINK: <https://ivo.nl/wp-content/uploads/2022/06/Onderzoeksrapport-Midden-en-Oost-Europese-werknemers-in-kwetsbare-posities-Handvatten-voor-preventiebeleid-en-terugdringen-van-akloosheid-en-verslaving.pdf>

TREFWOORDEN: Arbeid - Werkgelegenheid

Etnische minderheden

Oost-Europeanen

Arbeidsmigratie

Sociale zekerheid

Hulpverlening

Remigratie

CODE: 143.22

TITEL: Niet zomaar op reis : Verkennend onderzoek naar de huidige stand van zaken van het doelgroepenvervoer in Nederland

AUTEUR(S): Walz, G.

Witkamp, A.

UITGAVE: Den Haag : Verwonderzoek, 2023

SAMENVATTING: Verkennend onderzoek naar de huidige stand van zaken van het doelgroepenvervoer

in Nederland. Aanleiding voor dit onderzoek zijn signalen dat de huidige praktijk van het doelgroepenvervoer niet tot een situatie leidt waarin mensen met een beperking hun recht op persoonlijke mobiliteit kunnen genieten, en daarmee dus niet aan de normen van het VN-verdrag handicap voldoet. De hoofdvragen van het onderzoek zijn: 1. In hoeverre is het huidige systeem en de uitvoering van doelgroepenvervoer als aanvulling op het openbaar vervoer in

overeenstemming met het VN-verdrag handicap? 2. Hoe kan het huidige systeem en de uitvoering van doelgroepenvervoer als aanvulling op het openbaar vervoer meer in overeenstemming worden gebracht met het VN-verdrag handicap? Om deze vragen te beantwoorden zijn in drie fases de beschikbare onderzoeken, beleidsstukken en overige publicaties bestudeerd en 27 interviews en één groepsgebesprek gevoerd. In totaal hebben 41 personen via een interview of groepsgebesprek bijgedragen aan het onderzoek. De respondenten vertegenwoordigden de drie 'kernactoren' in het doelgroepenvervoer: de gebruikers, de vervoersbedrijven en de overheden. Het onderzoek is begeleid door een adviesraad van ervaringsdeskundigen. In dit rapport ligt de focus op het sociaal-recreatieve vervoer. Dit valt uiteen in twee categorieën: Wmo-vervoer en Valys. Het Wmo-vervoer wordt geregeld door gemeenten en is bedoeld voor korte ritten. Valys valt direct onder de verantwoordelijkheid van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en is bedoeld voor ritten langer dan 25 kilometer (of vijf OV-zones). Volgens het VN-verdrag handicap houdt het recht op persoonlijke mobiliteit in dat mensen met een beperking kunnen deelnemen aan het openbare leven en zich kunnen verplaatsen op gelijke voet met mensen zonder een beperking. Volgens het VN-verdrag handicap houdt het recht op persoonlijke mobiliteit in dat mensen met een beperking kunnen deelnemen aan het openbare leven en zich kunnen verplaatsen op gelijke voet met mensen zonder een beperking. Wanneer iemand om verschillende redenen niet volledig gebruik kan maken van het reguliere personenvervoer, zoals de bus en de trein, is het belangrijk dat er een alternatief geboden wordt. In Nederland wordt dat geregeld door middel van het aanbieden van doelgroepen vervoer. Hoe staat het ervoor met het doelgroepenvervoer in Nederland? Er is een sterk contrast tussen de redelijk positieve klanttevredenheidsonderzoeken in het doelgroepenvervoer enerzijds en de vaak negatieve individuele ervaringen die in dit onderzoek naar voren komen anderzijds. Er is weinig betrouwbare overkoepelende informatie beschikbaar en er zijn geen recente beleidsevaluaties gedaan. In het algemeen kunnen we stellen dat het huidige systeem tot zeer wisselende prestaties leidt: soms helemaal adequaat en netjes, soms onvoorspelbaar en onbetrouwbaar. Uit de gesprekken met de gebruikers zijn een aantal belangrijke knelpunten in de praktijk naar voren gekomen: Het doelgroepenvervoer wordt soms als onbetrouwbaar en onvoorspelbaar ervaren. Dat het doelgroepenvervoer op tijd komt is volgens gebruikers niet altijd meer gegarandeerd. De afgesproken randvoorwaarden sluiten niet altijd aan bij de behoefte van gebruikers. Het gaat hier bijvoorbeeld over de vooraanmeldtijd die soms als te lang wordt ervaren. Communicatie bij onvoorziene situaties loopt stroef. Gebruikers moeten bijvoorbeeld lang wachten zonder daar goed over geïnformeerd te worden. Bejegening door chauffeurs kleurt de reiservaring, meestal in positieve zin, maar in uitzonderingsgevallen zeer negatief, bijvoorbeeld wanneer gebruikers op straat achter worden gelaten zonder alternatief vervoer. Reizen van deur-tot-deur met doelgroepenvervoer en OV blijven een grote uitdaging voor gebruikers. Concrete aanbevelingen. Het College verbindt aan het onderzoek de conclusie dat het VN-verdrag handicap nog meer centraal moet worden gesteld bij het maken van nieuw beleid over het doelgroepenvervoer. Waarden als autonomie en participatie moeten meer voorop worden gesteld. Ook vindt het College dat mensen met een beperking en hun representatieve organisaties goed moeten worden betrokken bij het opstellen van nieuwe wetgeving. Verder vindt het College dat mobiliteit gezien het verdrag meer als één vraagstuk benaderd moet worden, in plaats van dat er afzonderlijk naar het doelgroepenvervoer en het OV gekeken wordt. Hierdoor wordt de aansluiting van het doelgroepenvervoer op het OV ook

makkelijker.

LINK: <https://publicaties.mensenrechten.nl/file/5b5f63a3-ccd0-1ef4-d76f-04dfddeaed5f.pdf>

LINK: <https://publicaties.mensenrechten.nl/file/80f5f565-f976-6489-0ce3-c3abebc03e8f.pdf>

TREFWOORDEN: Dienstverlening

Vervoer

Gehandicapten

Gelijke behandeling

Discriminatie

Wet- en regelgeving

CODE: 920.23

TITEL: Kennissynthese Sociaal Werk Radicalisering en Polarisatie. Rapportage pijler 1

AUTEUR(S): Broekroelofs, R.

Speelman, I.

UITGAVE: Utrecht : Movisie, 2023

SAMENVATTING: Kennissynthese Sociaal Werk op het gebied van radicalisering en Polarisatie.

Omdat sociaal werkers steeds vaker met complexe vraagstukken te maken krijgen, zoals radicalisering en uitsluiting, is het belangrijk dat zij hun werk kunnen doen op basis van kennis en bewezen effectieve methoden. Die kennis ontbreekt nu vaak nog, zo bleek uit de Kennis- en Onderzoeksagenda Sociaal Werk (2020).

Daarom heeft het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) Movisie gevraagd om te onderzoeken welke kennis nodig is om sociaal werkers hun werk goed te kunnen laten doen. Het onderzoek van Movisie leverde 4 rapporten ('kennisyntheses') waaronder deze die handelt over radicalisering en polarisatie.

De kennissynthese biedt zicht op de bestaande én ontbrekende kennis op het gebied van radicalisering en polarisatie. Deze informatie biedt aanknopingspunten voor het formuleren van kennisvragen. Hieruit is de volgende hoofdvraag geformuleerd: Welke theoretische kennis, praktijk-, ervarings- en methodische kennis voor en van het sociaal werk is al beschikbaar voor de aanpak polarisatie en radicalisering? En voor welke vraagstukken is (meer) onderzoek en kennisvergaring nodig? In aparte hoofdstukken is antwoord gegeven op de volgende deelvragen: Wat is radicalisering - polarisatie? Wat veroorzaakt radicalisering - polarisatie? Wat werkt er tegen radicalisering - polarisatie? Welke (effectieve) interventies zijn er voor sociaal werkers? Wat zijn de kennishiaten en aanbevelingen voor onderzoek? Voor deze kennissynthese is een expertmeeting gehouden en een literatuuronderzoek gedaan.

Radicalisering: Radicalisering is een proces dat leidt tot gewelddadig gedrag. Het proces kan jaren duren en verschillende factoren spelen een rol bij het versnellen, stoppen of afremmen hiervan. Radicalisering wordt een probleem wanneer het neigt naar gewelddadig gedrag. Er zijn verschillende risicofactoren op microniveau (zoals confrontatie met de dood, problemen thuis) en mesoniveau (zoals toetreding tot een radicale groep). Op macroniveau spelen factoren zoals oproepen tot actie en aanvallen op de eigen groep een rol. Polarisatie: Polarisatie ontstaat door groepsvorming, vooroordelen en maatschappelijke ontwikkelingen, en kan leiden tot spanningen tussen groepen. Het kent vier fasen: rust, ongemak, onderhuidse spanningen en openlijke escalatie. Hoewel polarisatie in lichte zin natuurlijk is, kan ernstige polarisatie de samenleving ontwrichten en groepen van elkaar vervreemden.

Interventies en methoden : Als gekeken wordt naar overeenkomsten tussen deze twee thema's zien de auteurs dat er specifiek voor het sociaal werk weinig interventies en methoden zijn. Daarnaast zijn de interventies die er zijn, weinig onderzocht op

effectiviteit in de Nederlandse context. De aanpakken en methoden die er zijn, kunnen beter en nader gespecificeerd en doorontwikkeld worden voor het sociaal werk in de huidige samenleving. Tegelijkertijd zien de auteurs dat het sociaal werk veel potentie heeft om deze thema's aan te pakken. Het ligt dicht bij de kernopdracht van het sociaal werk en er gebeurt al veel. De kennis die beschikbaar is over de werkzame mechanismen en elementen kan beter benut worden en in de huidige werkzaamheden bewuster worden geïntegreerd. Onderzoek over hoe deze kennis geïmplementeerd kan worden binnen de huidige werkwijze van het sociaal werk ontbreekt nog. Zowel over radicalisering als over polarisatie zien we dat er te weinig specifieke kennis aanwezig is. Zeker als gekeken wordt naar een steeds meer gedigitaliseerde wereld. Hoe deze thema's zich op sociale media manifesteren en aangepakt kunnen worden, zal in de toekomst een steeds groter wordende uitdaging zijn. Kortom, er zijn nog verschillende hiaten en uitdagingen voor komend onderzoek. Hier de aanbevelingen op een rij:

- Onderzoek doen naar de effectiviteit van interventies over polarisatie en radicalisering in Nederland. Denk aan experimenteel veldonderzoek en kwalitatief onderzoek naar 'wat werkt'. Bestaande interventies en initiatieven kunnen doorontwikkeld worden met behulp van onderzoek om bruikbaar te worden voor het sociaal werk. Bij radicalisering zijn de aanpak en interventies vooral gericht zijn op het jongerenwerk. Het doorontwikkelen van de huidige kennis voor andere doelgroepen binnen het sociaal werk wordt aanbevolen. Ook is de aanpak nu vooral gericht op religieuze jongeren die radicaliseren tot gewelddadige radicalisering. Terwijl ook andere groeperingen in de samenleving radicaliseren, denk aan extreem rechts en links, klimaatactivisten, complotdenkers et cetera. Hier is nog weinig onderzoek naar gedaan. Opvallend is dat er bij radicalisering vooral wordt ingezet op de weerbaarheid van individuen en nog weinig (bewust) op het collectief. Hoe de collectieve weerbaarheid versterkt kan worden, verdient nader onderzoek en nadere concretisering. Tevens is het belangrijk te kijken naar hoe dit aansluit bij andere thema's binnen het sociaal werk.
- Het doorontwikkelen van kennis en kunde over polarisatie en radicalisering voor de sociaal werker is van groot belang. Daarnaast is er meer kennis nodig over hoe deze kennis en kunde bij de sociaal werker komt, zowel in de opleiding als in de huidige werkwijze. Het goed opleiden en toerusten van sociaalwerkers is dus eveneens van belang.

- Zowel bij polarisatie als radicalisering is het de vraag wat nu de precieze rol en positie van het sociaal werk is in het maatschappelijk debat rondom deze thema's. In hoeverre hebben sociaal werkers een signalerende dan wel controlerende rol bij radicalisering versus het ondersteunen van hun cliënten? En bij polarisatie: hoe verhoudt de sociaal werker zich tot de boze burger en zijn eigen mening?
- De sociaal werker staat voor een grote uitdaging als het gaat om deze thema's en hoe die zich uiten op sociale media en internet in het algemeen. De offline- en online wereld loopt steeds meer door elkaar. Wat is hierin de rol van de sociaal werker en welke aanpakken kan de sociaal werker hier toepassen? Hier is nog weinig concreet onderzoek naar gedaan.
- Specifiek voor radicalisering kan er gekeken worden naar de samenwerking met ketenpartners en daarvoor gebruik maken van het Duitse en Deense model, wat kan Nederland hiervan leren?
- Er is meer onderzoek nodig naar wanneer polarisatie wellicht nuttig is en wanneer het overslaat naar ongewenste polarisatie en hoe de sociaal werker hiertoe positie bepaalt. Dit geldt ook voor radicalisering. Wanneer gaat activisme over op radicalisering en wanneer gaat radicalisering te ver? Hoe verhouden sociaal werkers zich hiertoe

en hoe en wanneer vervullen zij een interveniërende rol? Wat zijn passende interventies?

- Vooroordelen, stereotypering en discriminatie hangen zowel met polarisatie als radicalisering samen. Kennis over de aanpak hiervan kan verstevigd worden. Concrete handvatten kunnen worden (door)ontwikkeld binnen het sociaal werk.

LINK: <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2023-10/230906%20Rapport%20Kennissynthese%20Sociaal%20Werk%20Radicalisering%20en%20polarisatie%20Pijler%201.pdf>

TREFWOORDEN: VO - Voortgezet onderwijs

Discriminatiebestrijding

Radicalisering

Leerprogramma NL

Discriminatie

Jongeren

Welzijnswerk

CODE: 202.23

TITEL: Aansluiting jongerenwerk in preventieve wijkaanpak polarisatie en radicalisering

AUTEUR(S): Wonderen, R. van

UITGAVE: Utrecht : Verwey-Jonker Instituut, 2023

SAMENVATTING: Onderzoeksrapport. Jongerenwerkers spelen een prominente rol bij de preventie van radicalisering en polarisatie van jongeren in wijken. In opdracht van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) onderzocht het Verwey-Jonker Instituut hoe jongerenwerkers hierbij zo goed mogelijk kunnen worden ondersteund. Dit rapport geeft inzicht in hoeverre jongerenwerkers worden betrokken door wijkpartners bij preventieve aanpakken; of jongerenwerkers zich voldoende toegerust voelen in wijkgerichte samenwerkingen en wat jongerenwerkers nodig hebben om nog effectiever te werken aan preventie van polarisatie en radicalisering, en het vergroten van de veerkracht van jongeren hiertegen. De bijlage bevat een factsheet over de betrokkenheid en behoeften van jongerenwerkers bij preventieve wijkaanpak van polarisatie en radicalisering. Onderzoek is uitgevoerd door middel van een online vragenlijst onder 84 jongerenwerkers en een verdiepingssessie onder 14 jongerenwerkers. Conclusies met betrekking tot de betrokkenheid van jongerenwerkers bij preventieve aanpakken van polarisatie en radicalisering zijn: De overgrote meerderheid van de jongerenwerkers vindt het hun taak om in de wijk iets tegen polarisatie en radicalisering waarbij jongeren betrokken zijn, te doen. Veel jongerenwerkers hebben zorgen over jongeren in de wijk omdat ze extreme uitspraken (zoals over politiek, religie, seksuele voorkeur) doen of extreme overtuigingen hebben. In middelgrote steden zeggen jongerenwerkers nog iets vaker dan in grote steden dat zij zich zorgen maken over jongeren of dat in hun wijk sprake is van polarisatie of radicalisering bij jongeren.. Vrijwel alle jongerenwerkers nemen deel aan overleggen, netwerkbijeenkomsten of samenwerkingsverbanden die zich (mede) richten op jongeren, en waarin zorgen over de ontwikkeling of het gedrag van jongeren gedeeld kunnen worden. Aandacht voor de preventie van spanningen of radicalisering bij jongeren is volgens jongerenwerkers in wijken vooral in overleggen met wijkpartners. In mindere mate worden genoemd 'trainingen' voor professionals en 'initiatieven of aanpakken om jongeren weerbaarder te maken tegen polarisatie of radicalisering'. Ruim vier op de tien jongerenwerkers zijn van mening dat er meer aandacht nodig is in hun wijk voor de preventie van

spanningen of radicalisering bij jongeren.. Van de jongerenwerkers is de helft betrokken bij preventieve online en/ of offline initiatieven of aanpakken in hun wijk. Conclusies voor wat betreft behoeften wat kan helpen in het werk ter preventie van spanningen of radicalisering: Aan jongerenwerkers is de volgende vraag voorgelegd: "Heb je ideeën of suggesties over wat jou kan helpen in je werk ter preventie van spanningen of radicalisering en/of het vergroten van de veerkracht en weerbaarheid van jongeren hiertegen?" Het vaakst noemen jongerenwerkers: positieve activiteiten om integratie en ontmoeting te stimuleren, gevolgd door trainingen in signalering of gespreksvoering, meer kennis over polarisatie en radicalisering, meer of betere informatie-uitwisseling of samenwerking met andere professionals in de wijk en meer of betere informatie-uitwisseling of samenwerking met collega's in mijn eigen organisatie. Jongerenwerkers in middelgrote gemeenten geven het vaakst aan dat ze in hun wijk niet zijn betrokken bij preventieve activiteiten bij polarisatie en radicalisering, maar dat wel willen. Eveneens willen jongerenwerkers uit middelgrote steden vaker dan jongerenwerkers uit grote steden of dorpen dat in hun wijk meer aandacht komt voor deze thema's. Tevens noemen jongerenwerkers uit middelgrote steden vaker dan jongerenwerkers uit grote steden of dorpen dat "meer of betere informatie-uitwisseling of samenwerking met andere professionals in de wijk" kan helpen in hun werk ter preventie van spanningen of radicalisering en/of het vergroten van de veerkracht en weerbaarheid van jongeren hiertegen. Belangrijkste resultaten van de verdiepingssessie: Jongerenwerkers zien nadrukkelijk een rol voor zichzelf bij de preventie en aanpak van wij-zij denken, polarisatie en radicalisering waarbij jongeren zijn betrokken.

. Polarisation and radicalisation must not be looked at too much from a safety perspective. Young people are looking for identity and recognition. The expression of radical ideas belongs to this identity development. Young people feel comfortable asking young people with an open attitude / without judgment about their ideas and where they come from. The importance of an open attitude, and thus a broader perspective than just the safety perspective, should also be taken into account. Advice from other youth professionals, professionals in the safety domain and the municipality. The forms of polarisation and radicalisation among young people are changing. Religion is becoming less important according to young people, radical right-wing ideas, the loss of trust in the government and conspiracy theories are gaining ground among both young people and adults. Young people can signal, not always 'correctly' to the municipality, these signals are not taken seriously and/or the young people's work is not involved in discussions about polarisation and radicalisation. Here, a role is played that polarisation and radicalisation questions are still too often not taken into account from a safety perspective. And that (still) not enough is recognized that the young people's work has an important signaling and preventive role in these questions. More knowledge for the municipality and partners about the preventive importance of the young people's work is needed. More recognition and appreciation in the outside world is needed for the role of young people's workers in the prevention of polarisation and radicalisation. The added value in prevention should be made clearer. Recognition and financial space: action is needed from VWS, SZW, municipalities, partner organizations.

. Polarisation and radicalisation among young people is for an important part a care question. It is needed that the separation between the care- and safety domain is blurred, and together they are pulled out from common goals and urgency.

. Positieve terminologie zoals het versterken van de veerkracht & weerbaarheid werkt beter dan het gebruik van de termen polarisatie & radicalisering. De voornaamste aanbevelingen die voortkomen uit het onderzoek zijn de volgende: Polarisation en radicalisering minder bekijken vanuit alleen de veiligheidsbril. Polarisation en radicalisering bij jongeren is voor een belangrijk deel een zorg- en pedagogisch vraagstuk. Het uiten van radicale ideeën hoort bij identiteitsontwikkeling. Jongerenwerkers bevragen jongeren met een open houding / zonder oordeel over hun ideeën en waar deze vandaan komen. Het belang van een open houding, en dus een breder perspectief dan alleen het veiligheidsperspectief, dient ook te worden uitgedragen naar andere jeugdprofessionals, professionals in het veiligheidsdomein en de gemeente.. Meer ondersteuning is gewenst van jongerenwerkers in vooral middelgrote steden van 20.000-100.000 inwoners in hun wijkgerichte activiteiten ter preventie van polarisation en radicalisering. . De verschijningsvormen van polarisation en radicalisering bij jongeren zijn veranderd. Religie is volgens jongerenwerkers minder belangrijk geworden, radicaal rechtse denkbeelden, het wantrouwen naar de overheid en complottheorieën zijn toegenomen bij zowel jongeren als volwassenen. . Goede voorbeelden van instanties en methodieken inventariseren en deze delen met jongerenwerkers.. Er is bij jongerenwerkers behoefte aan verdieping op online thema's, hoe zich daartoe te verhouden en te handelen.
LINK: https://www.socialestabiliteit.nl/binaries/sociale-stabiliteit/documenten/publicaties/2023/08/03/rapport-aansluiting-jongerenwerk-in-preventieve-wijkaanpak-polarisatie-en-radicalisering/122470_Aansluiting_jongerenwerk.pdf

TREFWOORDEN: Radicalisering

Discriminatie

Rechts-extremisme

Politiek

Etnische minderheden

Autochtonen

Racisme

Burgerschap

Jongeren

Argumentatie (reageren op)

Jongerenactiviteiten & -proj.

CODE: 202.23

TITEL: Polarisation onder jongeren door de ogen van jeugdprofessionals. De behoeften, zorgen, kansen en dilemma's van uitvoerende jeugdprofessionals op het gebied van preventie en aanpak van polarisation

UITGAVE: Den Haag : Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) - Ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid , 2023

SAMENVATTING: Dit document is het resultaat van een gezamenlijk onderzoek van Platform JEP – onderdeel van de Expertise-unit Sociale Stabiliteit (ESS) van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid – en het Nederlands Jeugdinstuut (NJI). Doel van het kwalitatief onderzoek was om zicht te krijgen op de behoeften, zorgen, kansen en dilemma's van uitvoerende jeugdprofessionals op het gebied van preventie en aanpak van polarisation. Hiervoor zijn in focusgroepen gesprekken gevoerd met jeugdprofessionals. Deelnemers aan de gesprekken waren met name jongerenwerkers, maar ook buurtwerkers, politieagenten en jeugdboa's. Er is rekening gehouden met landelijke spreiding. Zo zijn er gesprekken gevoerd met professionals uit grote steden in de Randstad (Amsterdam, Rotterdam,

Utrecht) en met professionals uit de regio's rondom Roermond, Alkmaar, Assen en Gorinchem. Dit rapport beschrijft de observaties en ervaringen die de jeugdprofessionals tijdens de gesprekken hebben gedeeld. De onderzoekers hebben deze geduid en in een context geplaatst. Om de bevindingen te illustreren, zijn fragmenten uit de gesprekken in blauwe kaders weergegeven. In de gele kaders zijn toelichtingen of theoretische kennis opgenomen. Meestal gaan de bevindingen over alle deelnemers aan het onderzoek. Dan gaat het over jeugdprofessionals in het algemeen. Soms gaat het over specifieke beroepsgroepen. Die worden dan expliciet genoemd. In dat geval betreft het meestal jongerenwerkers, omdat de meerderheid van de deelnemers in het jongerenwerk actief is.

Conclusies aangaande ervaringen en huidig beeld

- Jeugdprofessionals ervaren veel verticale polarisatie: jongeren wantrouwen de (lokale) overheid en zijn daarin uitgesproken. De coronaperiode heeft dit versterkt, maar er spelen meer factoren een rol, zoals toenemende armoede, de wooncrisis, klimaatcrisis en toeslagenaffaire. Professionals geven aan dat ze hierdoor bij jongeren frustratie, wanhoop, somberheid en gebrek aan toekomstperspectief zien. Ook merken ze dat jongeren zich niet gehoord voelen.
- Het beeld dat jeugdprofessionals hebben van polarisatie is vooral gebaseerd op incidenten en excessen. Ze zien polarisatie vooral als verschillende groepen die tegenover elkaar staan. Ze hebben minder oog voor het onderliggende proces van polarisatie.

Conclusies aangaande opdracht en rol:

- Preventie en aanpak van polarisatie is meestal geen expliciet onderdeel van de opdracht van jeugdprofessionals. Het onderwerp komt ook niet aan bod bij verschillende overleggen. Maar onbewust werken jongerenwerkers vanuit hun reguliere werkzaamheden vaak wel aan het voorkomen van polarisatie onder jongeren.
- De rol van jongerenwerkers is vaak niet duidelijk beschreven. Jongerenwerkers werken vooral preventief, maar bij escalaties worden ze geacht handhavend op te treden. De verwachtingen van de opdrachtgever en de rolopvatting van de jongerenwerker lopen hier uiteen.

Conclusies aangaande vaardigheden en kennis:

- Jongerenwerkers handelen bij polarisatie vaak op basis van ervaring of intuïtie. Hun werkwijze is gericht op luisteren, in gesprek gaan en verbinden. Dit zijn handelingen die over het algemeen polarisatie tegenwerken, al worden ze meestal niet bewust ingezet om polarisatie aan te pakken.
- Jongerenwerkers voelen zich soms een tussenpersoon tussen jongeren en de lokale overheid. Professionals die kennis en vaardigheden willen opdoen over preventie en aanpak van polarisatie doen dit vaak op eigen initiatief. Meestal hebben ze geen specifieke training gevolgd of zijn er geen specifieke tools beschikbaar.
- Sociale media spelen een belangrijke rol bij polarisatie. Ze zijn een katalysator voor polarisatie, maar ook een vindplaats om polarisatie te signaleren. Jeugdprofessionals kunnen in hun werkzaamheden beter gebruikmaken van sociale media, maar weten vaak niet hoe.

Conclusies aangaande behoeften

Jeugdprofessionals hebben verschillende behoeften als het gaat om hun rol bij de preventie en aanpak van polarisatie:

- inhoudelijke kennis en tools over hoe om te gaan met polarisatie en complottheorieën
- lokale en/of regionale uitwisseling van kennis, ervaringen en aanpakken
- uitbreiding van de opdracht met online werkzaamheden en kennis over online werken en sociale media
- fysieke locaties voor jongerenwerk, zoals jeugdcentra
- duidelijke (landelijke) afbakening van kaders en rollen

- tools om intern in de organisatie het gesprek over polarisatie te voeren

LINK: https://www.socialestabiliteit.nl/binaries/sociale-stabiliteit/documenten/publicaties/2023/08/03/rapport-polarisatie-onder-jongeren-door-de-ogen-van-jeugdprofessionals/76337+-+SZW+-+Rapport+Polarisatie+onder+jongeren_v4.1.pdf

TREFWOORDEN: Rechts-extremisme

Overheidsbeleid

Gemeentelijke overheid

Radicalisering

Internet

Jongeren

Fundamentalisme

Jongerenactiviteiten & -proj.

CODE: 202.23

TITEL: De lat moet hoger : Advies over de Lokale Agenda Toegankelijkheid

UITGAVE: Rotterdam : Brede Raad 010, 2023

SAMENVATTING: Advies van de Brede Raad 010 over de uitvoering van de Lokale Agenda Toegankelijkheid van de gemeente Rotterdam sinds 2020. De Brede Raad 010 is het adviesorgaan van de gemeente Rotterdam voor beleid in het sociaaldomein: de Jeugdwet, Wmo, Participatiewet, Armoedebeleid en Schulddienstverlening. Ruim twee jaar geleden stelde de gemeenteraad de Lokale Agenda Toegankelijkheid (LAT) van Rotterdam vast. Inzet was om Rotterdam beter toegankelijk te maken, zodat iedereen mee kan doen. Nu, twee jaar later, wordt in dit rapport de balans opgemaakt: wat is er veranderd, wat gaat beter, wat moet nog beter? De Brede Raad 010 haalde ervaringen op bij Rotterdammers met een beperking. En ging met hen in gesprek: hoe dachten zij dat dingen anders en beter konden? Ook de deelnemers aan ons digitale klankbord De Stem van Rotterdam gaven volop input. Alles bij elkaar heel veel ervaringen, informatie en ideeën. Conclusies themagewijs:

- Borgen in beleid. Rotterdammers vinden het belangrijk dat toegankelijkheid wordt geborgd in beleid en in de uitvoering. Het college van B&W en concerndirecteuren zouden zich moeten uitspreken over inclusie en zich moeten committeren aan verbetering van en inzet op toegankelijkheid. Wanneer zij zich uitspreken dat ze alle toegankelijkheid - sociaal, informatie en fysiek - zeer belangrijk vinden, heeft dat effect op de totstandkoming én de uitvoering van beleid. Bedenk daarbij dat wat goed is voor iemand met een beperking of een oudere, goed is voor iedereen: dat is écht inclusief beleid.
- Benodigde acties. Over het algemeen merken we dat het gemeentelijk in de breedte aan inclusief beleid ontbreekt. Daar waar men werkt aan de toegankelijkheid is het vaak een enkele ambtenaar of één afdeling zoals Rotterdam Onbeperkt. Maar voor Rotterdammers met een beperking gaat het in het dagelijks leven niet over één beleidsterrein, voor hen is alles met elkaar verbonden. Wil de gemeente de participatie en inclusie van mensen met een beperking verbeteren, dan vraagt dit om een stevige visie, de overtuiging dat mensen met een beperking erbij horen en ertoe doen en dat het de taak van de gemeente is om te waarborgen dat er gelijke kansen zijn voor de Rotterdammers met een beperking of chronische ziekte. Hiermee wordt ook iedereen verantwoordelijk voor het maken van inclusief beleid.
- Financiën. Boven alles staat de slechte financiële positie van Rotterdammers met een beperking. In verhouding tot mensen zonder beperking hebben zij hogere uitgaven en minder mogelijkheden tot betaald werk. Zij zijn er de afgelopen jaren op

achteruitgegaan. Een eerste stap om ergens te komen, of dat nou om wonen, werken, vrije tijd of vervoer gaat, is of je wel of geen financiële middelen hebt. Echte inclusie begint dan ook bij bestaanszekerheid.

- Wonen. Voor wonen is het belangrijk dat er meer (betaalbare) aangepaste woningen komen en dat deze duurzaam worden gebouwd én onderhouden. Oftewel: meer woningen, waarbij hergebruik van Wmo-voorzieningen wordt gestimuleerd en aangepaste woningen naar mensen met een beperking gaan en niet als aangepaste woning verdwijnen.

- Werk en onderwijs. Vóór werk ligt onderwijs. Dat maakt het zo belangrijk onderwijs echt inclusief te maken. Het is immers het voorportaal van werk. Daarnaast begint een inclusieve samenleving met samen opgroeien. De gemeente Rotterdam kan het goede voorbeeld geven door inclusief werkbeleid na testreven: alle gemeentelijke gebouwen toegankelijk en meer mensen met een beperking aannemen.

- Vervoer / mobiliteit. Voor het vervoer en de mobiliteit is het belangrijk dat er een integrale visie komt en dat de gemeente stuurt op de toegankelijkheid van (doelgroepen)vervoer in haar aanbestedingseisen. Vervoer gaat niet alleen om openbaar vervoer en doelgroepenvervoer: ook het je te voet verplaatsen door de stad is vervoer. Van belang dus om de buitenruimte toegankelijk te houden en te maken.

- Vrije tijd: Voor vrijetijdsbesteding zien Rotterdammers brood in het toegankelijk maken van gebouwen, maar ook in het opzetten van samenwerkingsverbanden van de gemeente en organisaties die de fysieketoegankelijkheid een warm hart toedragen. Ook hier blijkt hoe belangrijk het wel of niet hebben van financiële middelen is.
- Communicatie. Qua communicatie valt op dat Rotterdammers weliswaar verbeteringen zien, maar dat de informatiekanaalen van de gemeente nog niet goed toegankelijk zijn. Ook zijn verbeteringen wenselijk in zowel de sociale, de fysieke als de informatietoegankelijkheid van de loketten van de gemeente Rotterdam

LINK: <https://publicaties.mensenrechten.nl/file/6f743d9a-b266-4f60-98a4-6eea6fcb2fc8.pdf>

TREFWOORDEN: Huisvesting

Maatschappelijke positie

Discriminatie

Gehandicapten

Gemeentelijke overheid

Overheidsbeleid

Antidiscriminatiebeleid

Rotterdam

CODE: 327.23

TITEL: Themastudie Extremisme.

UITGAVE: Den Haag : Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV) - Rijksoverheid, 2023

SAMENVATTING: Onderzoek van het Analistennetwerk Nationale Veiligheid (ANV) verricht op verzoek van de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) naar de relatie tussen diverse vormen van extremisme en de nationale veiligheid. Het onderzoek richt zich met name op de sociaal-politieke stabiliteit en de democratische rechtsorde. Hoofdvraag is: Waaruit bestaat de dreiging van (niet-gewelddadig) extremisme voor de nationale veiligheid, wanneer en in welke mate kunnen welke nationale veiligheidsbelangen daardoor worden aangetast en hoe kan de weerbaarheid hiertegen worden beïnvloed? Op basis van deze hoofdvraag worden de volgende drie deelvragen onderscheiden:

1. Uit welke componenten bestaat het

concept extremisme, wat zijn de onderlinge dwarsverbanden en zijn hier

overkoepelende elementen in te onderscheiden?

2. Welke nationale

veiligheidsbelangen en bijbehorende criteria kunnen worden geraakt als gevolg van extremisme en in welke situaties wordt in het bijzonder de democratische rechtsorde in verschillende gradaties aangetast?

3. Wat zijn eventuele

aanknopingspunten voor het beïnvloeden van de maatschappelijke weerbaarheid tegen extremisme? Elk van de drie bovenstaande vragen vertegenwoordigt een apart onderdeel van de themastudie extremisme.

Bij elk van deze drie onderdelen hoort

een eigen aanpak. Voor het in kaart brengen van de verschillende componenten van het concept extremisme binnen het eerste onderdeel is een zogeheten conceptmap opgesteld. Dit is een visuele weergave van het onderwerp waarin de verschillende hiertoe behorende onderdelen en onderlinge relaties worden getoond. Deze conceptmap is zowel tekstueel (hoofdstuk drie) als schematisch (bijlage één) uitgewerkt. Voor het tweede onderdeel, een beschouwing van de koppeling tussen extremisme en de nationale veiligheidsbelangen, zijn op basis van de resultaten van de conceptmap meerdere scenario's opgesteld. Aan de hand hiervan kan inzichtelijk worden gemaakt wanneer een bepaalde activiteit of onderdeel gelieerd aan extremisme leidt tot verschillende niveaus van gevolgen, in het bijzonder voor het functioneren van de democratische rechtsorde. Deze scenarioanalyse is aangevuld met een beschouwing van de koppeling tussen extremisme en de nationale veiligheidsbelangen en criteria die geen betrekking hebben op de democratische rechtsorde. Het laatste onderdeel bevat een analyse betreffende weerbaarheid in de vorm van een beschouwing van (maatschappelijke) mechanismen die extremisme dan wel de gevolgen hiervan faciliteren. Dit op basis van de uitkomsten van de eerste twee fasen en aanvullende literatuur.

Conclusies.

Een van de conclusies uit het onderzoek betreft de activiteiten van extremisten die de rechtsstaat kunnen ondermijnen. Instituties zoals de rechtelijke macht, maar ook het openbaar bestuur, wetenschap en media kunnen door activiteiten van extremisten belemmerd worden in hun functioneren. Het effect dat extremisten bereiken met bijvoorbeeld haatzaaien, opruiing en gebruik van geweld maakt dat het functioneren van de rechtsstaat onder druk kan komen te staan. Ook wanneer extremistisch gedachtegoed wordt genormaliseerd, tast dit het vertrouwen in het (landelijke) openbaar bestuur, de wetenschap of de politieke vertegenwoordiging aan. Bijvoorbeeld wanneer openlijk wordt opgeroepen tot het afschaffen van de democratie of het aanbieden van lesprogramma's met een antidemocratische boodschap. Dit kan op den duur ook de nationale veiligheid raken.

Weerbaarheid : Uit de analyse van de componenten van

extremisme en de koppeling van extremistische activiteiten met de nationale veiligheid, zijn een aantal mechanismen naar voren gekomen die van belang kunnen zijn voor het beïnvloeden van de maatschappelijke weerbaarheid tegen extremisme. Deze mechanismen kunnen het succesvol plaatsvinden van extremistische activiteiten dan wel het uiteindelijke effect hiervan (op de democratische rechtsorde) faciliteren dan wel belemmeren. Drie afzonderlijke mechanismen zijn geïdentificeerd, waarbij het desalniettemin van belang is om bij beleidsvorming (de onderdelen van) deze drie verschillende mechanismen integraal te bezien. Het eerste mechanisme betreft het bereik van extremistisch boodschappen alsmede de uiteindelijke vatbaarheid hiervoor bij de mensen die ermee in contact komen. In de praktijk worden mensen gemakkelijk blootgesteld

aan in meer of mindere mate verholde extremistische boodschappen in de vorm van desinformatie. Het is niet alleen van belang om te bekijken in hoeverre mensen deze content kunnen herkennen en op waarde schatten, maar ook in hoeverre veelvuldige blootstelling leidt tot een normalisering van de extremistische boodschap. Tegelijkertijd speelt mee dat vertrouwen in het concurrerende, door de rechtsstaat uitgedragen narratief en het handelen van aan deze rechtsstaat verbonden instituten onder druk staat. Het tweede mechanisme betreft de doorwerking van de effecten van extremistische activiteiten voorbij de gevolgen ervan voor de directe slachtoffers. Deze doorwerking uit zich potentieel niet alleen in de vorm van mensen die zich op enige wijze associëren met de directe slachtoffers en als gevolg zelf ook gevoelens van onveiligheid of onvrijheid ervaren, maar ook in de vorm van een mogelijke aantasting van vertrouwen in aan de rechtsstaat verbonden instituten. Dit laatste gebeurt met name wanneer het gevoel gaat heersen dat deze instituten geen grip weten te krijgen op extremistische activiteiten. Het laatste mechanisme betreft het feit dat voor de uitvoering van veel extremistische activiteitengebruik wordt gemaakt van aan de democratische rechtsstaat verbonden rechten en vrijheden. Dit resulteert in een spanningsveld tussen de behoefte om de universele toegang tot deze rechten en vrijheden te beschermen, maar tegelijkertijd de behoefte voldoende barrières in plek te hebben om te voorkomen dat deze worden misbruikt door actoren handelend vanuit een onverdraagzaam dan wel antidemocratisch motief.

LINK:

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2023/10/17/tk-bijlage-themastudie-extremisme-analisten-netwerk-nationale-veiligheid/tk-bijlage-themastudie-extremisme-analisten-netwerk-nationale-veiligheid.pdf>

KAMERBRIEF:

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2023/10/17/tk-publicatie-themastudie-extremisme/tk-publicatie-themastudie-extremisme.pdf>

TREFWOORDEN: Radicalisering

Islam

Rechts-extremisme

Fundamentalisme

Terrorisme

Overheidsbeleid

Argumentatie (reageren op)

CODE: 043.23

TITEL: Staat van Migratie 2023

UITGAVE: Den Haag : Ministerie van Justitie en Veiligheid, 2023

SAMENVATTING: Derde editie van de Staat van Migratie (de opvolger van de Rapportage Vreemdelingenketen). Deze editie handelt over het jaar 2022. De Staat van Migratie zet de relevante feiten en cijfers over migratie op een integrale, feitelijke en samenhangende wijze op een rij. Er is gebruikt gemaakt van cijfers op nationaal, Europees en internationaal niveau. De inhoud is zowel nieuw als vertrouwd. Net zoals in de vorige versies van de Staat van Migratie staan ook in deze editie ontwikkelingen over de volle breedte van het migratiedomein centraal. Zo wordt ingegaan op de aantallen migranten op Nederlands, Europees en internationaal niveau; de migratiebewegingen van migranten naar Nederland voor bijvoorbeeld werk, gezin en studie van binnen de Europese Unie, van buiten de Europese Unie en asielmigrant; en de aantallen van vertrek, huisvesting, inburgering en naturalisatie. In verband met de

oorlog in Oekraïne is in deze Staat van Migratie een hoofdstuk toegevoegd over de ontheemden uit Oekraïne. De hoofdstukken in de Staat van Migratie 2023 zijn, met uitzondering van hoofdstuk 1, op vergelijkbare wijze opgebouwd. Eerst wordt het internationale en het Europese perspectief gegeven en dan het nationale overzicht. Zo wordt per thema eerst een breed internationaal en Europees kader geschetst, voordat wordt ingegaan op de beleidsmatige en cijfermatige ontwikkelingen in Nederland in 2022.

LINK: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2023/10/06/tk-bijlage-de-staat-van-migratie-2023/tk-bijlage-de-staat-van-migratie-2023.pdf>

KAMERBRIEF:

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2023/10/06/tk-de-staat-van-migratie-2023/tk-de-staat-van-migratie-2023.pdf>

TREFWOORDEN: Immigratie

Demografische gegevens

Vluchtelingenbeleid

Vreemdelingenbeleid

Vluchtelingen

Uitzetting

CODE: 321.23

TITEL: Mediamonitor 2021 : zichtbaarder, bespreekbaarder, kwetsbaarder

AUTEUR(S): Zwinkels, E.

Ravelli, G.

Mark, O. van der

UITGAVE: Amsterdam : Transgender Netwerk Transseksualiteit (TNN), 2022

SAMENVATTING: Dit rapport gaat over de representatie van transgender personen in de Nederlandse media in 2021. Om de representatie van transgender personen en gerelateerde onderwerpen in de Nederlandse geschreven media van 2021 te onderzoeken is er een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd van artikelen die transgender personen en onderwerpen betroffen. Er werd gekeken naar de personen en onderwerpen die in beeld kwamen en hoe deze werden beschreven. Er is voortgebouwd op de onderzoeksmethode van de transgender mediamonitors van 2018, 2019 en 2020. Net als voorgaande jaren is de analyse gedaan via de software Meltwater. Dit programma heeft toegang tot de grote landelijke dagbladen regionale dagbladen, week- en maandbladen, online nieuwssites en kleine nieuwssites. Uit deze selectie kwamen 5605 relevante artikelen naar voren. In 2021 was er méér media-aandacht voor trans-gerelateerde onderwerpen dan de jaren ervoor. Zo bespraken media de Hongaarse anti-lhbt-wet die trans-gerelateerde onderwerpen verbood in media en onderwijs. Er waren publieke excuses van de overheid voor de schade die de oude wet transgender en interseks mensen tot 2014 heeft veroorzaakt. Media schreven veelvuldig over de problemen in de transgenderzorg en er was aandacht voor het transfobe geweld waar de veertienjarige Frédérique mee te maken kreeg. Maar 2021 was ook het jaar waarin een non-binair personage, gespeeld door een non-binaire acteur in de Nederlandse speelfilm Anne+ verscheen. En het was het jaar waarin Nikkie de Jager optrad als presentatrice van het Eurovisie Songfestival. De representatie van transgender personen in de media wordt gestaag diverser. Zo was er in 2021 meer aandacht voor trans personen van kleur en non-binaire mensen dan voorgaande jaren. De meest opvallende ontwikkelingen in de berichtgeving rond trans onderwerpen en personen in 2021 waren ook de meest zorgwekkende: de toename in negatief politiserende berichtgeving en een gigantische toename in het gebruik van enkele scripts die als belemmerend worden

gezien voor trans emancipatie. Zo was er een vervijfvoudiging van het script 'trans als aanval natuurlijke orde', een argument dat stelt dat trans personen en trans emancipatie een gevaar vormen voor de gevestigde binaire genderrollen en daarmee de "natuurlijke orde" van de maatschappij. In voorgaande jaren kwamen dergelijke argumenten voornamelijk uit een conservatief-christelijke hoek. Ook al is dit vaak nog steeds het geval, is het opvallend dat dergelijke argumenten nu ook steeds meer vanuit trans uitsluitend radicaal feministisch/genderkritisch feministisch gedachtegoed voortkomen: trans personen worden geframed als een gevaar voor de rechten van cis vrouwen in publieke ruimtes (kleedkamers en toiletten voornamelijk) en in (professionele) vrouwensport.

LINK: <https://www.transgendernetwerk.nl/wp-content/uploads/2023/01/Mediamonitor-2021def.pdf>

TREFWOORDEN: Nederland

Berichtgeving

Transseksualiteit

Geschreven pers

CODE: 612.22

TITEL: Mediamonitor 2022: meer debat, minder gehoord

AUTEUR(S): Rossum, R. van

Kramer, T.

UITGAVE: Amsterdam : Transgender Netwerk Transseksualiteit (TNN), 2023

SAMENVATTING: Dit rapport gaat over de representatie van transgender personen in de Nederlandse media in 2022. Om de representatie van transgender personen en gerelateerde onderwerpen in de Nederlandse geschreven media van 2021 te onderzoeken is er een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd van artikelen die transgender personen en onderwerpen betroffen. Er werd gekeken naar de personen en onderwerpen die in beeld kwamen en hoe deze werden beschreven. Er is voortgebouwd op de onderzoeksmethode van de transgender mediamonitors van 2018, 2019, 2020 in 2021. Net als voorgaande jaren is de analyse gedaan via de software Meltwater. Dit programma heeft toegang tot de grote landelijke dagbladen regionale dagbladen, week- en maandbladen, online nieuwssites en kleine nieuwssites. Uit deze selectie kwamen 6240 relevante artikelen naar voren. Conclusie:Media spraken vooral veel over de nieuwe transgenderwet, waarbij trans mensen niet langs een arts of psycholoog hoeven voordat ze hun identiteitspapieren aan konden laten passen. Ook werd er veel geschreven in 2022 over inclusie en uitsluiting van trans vrouwen in de sport, de genderbevestigende zorg, de lange wachttijden en de invoering van het transitieverlof bij een aantal grote bedrijven. In 2022 zagen we een grote toename van politiserende berichtgeving over transgender mensen. Daarmee bedoelen we berichten waar een politiek standpunt over trans-gerelateerde onderwerpen centraal staat, en die een 'debat' oproepen. In dit soort berichten worden trans mensen en thema's gezien als iets waarover je stelling kan nemen; iets waar je tegen of voor kan zijn. Bij dit soort artikelen (14% van de in totaal 8890 geanalyseerde artikelen) verdubbelde het aantal negatieve sentimenten betreffende transgender onderwerpen ten opzichte van vorige jaren en namen positieve en neutrale stellingnames juist beduidend af. In de artikelen met een negatief sentiment werden trans personen vaak niet serieus genomen: trans-zijn werd afgedaan als een hype of besmetting, of werden ze gezien als grap of fraudeur. Ook kwam er een sterk 'anti-woke' sentiment naar voren. Hierbij wordt trans-zijn afgedaan als 'woke gedoe' en niet belangrijk voor de (cisgender) meerderheid. Een lichtpuntje is dat media in 2022 wel steeds vaker

inclusief taalgebruik gebruikten. Zo werd trans(gender) vaker als bijvoeglijk naamwoord gebruikt in plaats van als zelfstandig naamwoord, werd er minder gebruik gemaakt van 'slurs', werden er minder mensen met hun oude naam en voornaamwoorden beschreven. De representatie werd ook iets diverser: trans mannen, een relatief onderbelichte groep, werden meer besproken dan jaren ervoor. In veel van de politiserende artikelen kwam de 'anti-woke' verhaallijn terug. Waar dit anti-woke sentiment vorig jaar nog nieuw was, lijkt het dit jaar te zijn ingeburgerd. Dit kwam naar voren in artikelen over inclusiever taalgebruik, diversiteitsbeleid op scholen, de nieuwe transgender wet en trans vrouwen in de sport. Ook werd 'nonbinair' in deze artikelen vaak afgedaan als een identiteit die ontstaan is uit 'wokeness' en die niet serieus genomen zou moeten worden. Al was het ook opvallend dat genderneutrale voornaamwoorden vrij gemakkelijk gebruikt werden in artikelen over non-binaire personen en dat er minder gemisgenderd werd.

LINK: <https://www.transgendernetwerk.nl/wp-content/uploads/2023/10/mediamonitor2022.pdf>

FACTSHEET:

<https://www.transgendernetwerk.nl/wp-content/uploads/2023/10/Mediamonitor-2022-Factsheet.pdf>

TREFWOORDEN: Nederland

Berichtgeving

Transseksualiteit

Geschreven pers

CODE: 612.23

TITEL: Being Black in the EU : Experiences of people of African descent

UITGAVE: Luxembourg : European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), 2023

SAMENVATTING: This report highlights experiences of people of African descent in the EU. This report is part of FRA's third EU-wide survey looking at experiences of immigrants and descendants of immigrants across the EU. It analyses the responses of over 6,700 people of African descent living in 13 EU countries: Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Ireland, Italy, Luxembourg, Poland, Portugal, Spain and Sweden. The first 'Being black in the EU' was published in 2018. The study shows that, despite binding anti-discrimination law in the EU since 2000 and significant policy developments since then, people of African descent continue to face racism, discrimination and hate crime. Racial discrimination – 45% of respondents say they experienced racial discrimination in the 5 years before the survey, an increase compared to 39% in FRA's last survey. In Germany and Austria, it goes over 70%. Most often, they are discriminated against when looking for work or searching for accommodation. Young people and people with higher education are most affected. Yet, discrimination remains invisible as only 9% report it. Harassment – 30% say they experienced racist harassment but almost no one reports it. Young women, people with higher education and those wearing religious clothing are more likely to be racially harassed. Racial profiling – 58% say that their most recent police stop in the year before the survey was a result of racial profiling. Those who perceive their stop as racial profiling trust the police much less. Work – 34% felt racially discriminated against when looking for a job and 31% at work in the 5 years before the survey. Compared to people generally, they are more likely to have only temporary contracts and are over-qualified for their job. Housing and poverty – rising inflation and cost of living have put more people of African descent at higher risk of poverty,

compared to the general population. Some 33% face difficulties to make ends meet and 14% cannot afford to keep their house warm, compared with 18% and 7% of people generally. Simply finding a place to live is a struggle for many, with 31% saying they were racially discriminated against when trying to find accommodation.. Education – young people of African descent are three times more likely to leave school early, compared to young people generally. More parents in 2022 say that their children experienced racism at school than in 2016.

LINK: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-being-black_in_the_eu_en.pdf

TREFWOORDEN: EU - Europese Unie

Racisme

Discriminatie

Geweld

Etnische minderheden

Afrikanen

CODE: 001.23

TITEL: Haatspraak en discriminatie in online gaming geschreven : Verkennend onderzoek naar de aard, omvang en mogelijke aanpak van haatspraak en discriminatie binnen online multiplayer games

AUTEUR(S): Kros, K.

Speelman, I.

Broekroelofs, R.

Verloove, J.

UITGAVE: Utrecht : Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) - Movisie, 2023

SAMENVATTING: Verkennend onderzoek naar de aard, omvang en mogelijke aanpak van haatspraak en

discriminatie binnen online multiplayer games. De focus van dit onderzoek ligt op discriminatiegronden zoals afkomst, huidskleur en/of religie in combinatie met gender. De auteurs bestudeerden literatuur en gingen in gesprek met vijf experts op het gebied van online gaming. Op basis daarvan is het rapport Haatspraak en discriminatie in online gaming geschreven, met tips en aanpakken. Daarnaast is er een Game Guide ontwikkeld voor jongerenwerkers in samenwerking met You!nG. Uit deze verkenning blijkt dat haatspraak en discriminatie tijdens het online gamen op verschillende manieren tot uiting komen. Ten eerste kan het gaan om racistische en/of seksistische opmerkingen. Die worden getypt in de chat of worden uitgesproken via gesproken berichten. Hatelijke opmerkingen refereren aan iemands stem, gebruikersnaam of het uiterlijk van het personage waarmee iemand speelt. Daarnaast kunnen haatspraak en discriminatie voorkomen in de vorm van ongewenst gedrag dat racistische en/of seksistische gronden kan hebben. Denk aan herhaaldelijke acties die gericht zijn op een specifiek individu, vaak met de bedoeling om een reactie uit te lokken. Een concreet voorbeeld is corpse camping. Dit betekent dat een plegger als het ware 'kampeert' bij een - in het spel - dode speler en wacht tot deze weer terug in het spel komt. Om die speler vervolgens direct weer te doden. In het rapport is een woordenboek opgenomen waarin veelgebruikte termen staan die raken aan haatspraak en discriminatie in gaming. Tot slot blijkt dat games zelf racistische en/of seksistische elementen kunnen hebben, vooral in de vorm van de stereotiepe personages. Denk aan zwarte personages die als gewelddadig worden afgebeeld, mensen uit het Midden-Oosten die als terroristen worden geprofileerd of vrouwen die als hulpeloze lustobjecten worden neergezet.

Bovendien is er in veel games een gebrek aan (etnische) diversiteit. In de meeste games speel je bijvoorbeeld als gamer een wit (mannelijk) personage en ontbreekt het aan de mogelijkheden om het personage op jezelf te laten lijken. Hierdoor worden bepaalde (groepen) gamers uitgesloten en kunnen vooroordelen over bepaalde groepen bevestigd worden.. Drie tips om haatspraak en discriminatie in online gaming aan te pakken. (1) Stel duidelijke sociale normen.. (2) Stimuleer bewustwording.. (3) Speel en bevorder games waar samenwerking centraal staat.

LINK: https://www.kis.nl/sites/default/files/2023-10/Rapport_Haatspraak_en_discriminatie_in_online_gaming.pdf

GIDS:

<https://www.kis.nl/sites/default/files/2023-10/Game%20Guide.pdf>

TREFWOORDEN: Verbaal geweld

Internet

Meldpunten

Discriminatiebestrijding

Moslimdiscriminatie

Discriminatie

Argumentatie (reageren op)

CODE: 615.23

TITEL: Actieplan programma : Samen tegen mensenhandel

UITGAVE: Den Haag : Ministerie van Justitie en Veiligheid , 2023

SAMENVATTING: Het Actieplan van het Programma Samen tegen Mensenhandel, een gezamenlijke aanpak tegen mensenhandel. In dit programma staat beschreven hoe verschillende ministeries, gemeenten, politie, Openbaar Ministerie, partners in de zorg, ngo's en veel andere partijen een vuist maken tegen mensenhandel. Het is een voortzetting van het plan "Samen tegen mensenhandel" dat in 2018 werd gelanceerd. Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid heeft deze aanpak op 18 oktober 2023 naar de Tweede Kamer gestuurd. Bij de integrale aanpak van mensenhandel staan de volgende vijf actielijnen centraal: Het programma heeft drie strategische doelen, die sinds 2018 gehanteerd wordt: 1. Streven naar het voorkomen van slachtoffers van mensenhandel. 2. Het streven dat (mogelijke) slachtoffers zo snel en adequaat gesignaleerd worden, uit de situatie gehaald worden en de benodigde zorg en ondersteuning ontvangen. 3. Het streven ouders op allerlei manieren te frustreren en aan te pakken, zowel strafrechtelijk en bestuursrechtelijk als via het opwerpen van barrières. Tegelijkertijd wordt ingezet op het voorkomen van herhaald ouderschap. Er staan de volgende vijf actielijnen centraal:

. (1) Creëren van brede bewustwording: meer mensen moeten bewust worden gemaakt van wat mensenhandel is, zodat mensenhandel eerder wordt gesignaleerd en voorkomen.

. (2) Vergroten van de meldingsbereidheid: het moet voor slachtoffers duidelijk zijn waar zij terecht kunnen als zij hulp nodig hebben, burgers moeten makkelijk kunnen overzien waar zij signalen kunnen doorgeven en professionals moeten informatie kunnen vinden die hen verder helpt

. (3) Investeren in en werken aan een betere vaststelling van slachtofferschap en bescherming van slachtoffers: van zorg en opvang tot opsporing en vervolging : de aanpak van mensenhandel moet voor het (potentiële) slachtoffer van mensenhandel werken.

. (4) Verbeteren van de (bovenregionale en regionale)

samenwerking: door een meer uniforme wijze van samenwerken kan makkelijker over regio's heen worden samengewerkt en verbanden worden gelegd om georganiseerde netwerken aan te pakken.

. (5) Verbetering van de informatiedeling en gegevensverwerking: een goede inrichting van de gegevensverwerking zorgt ervoor dat de gegevens- en informatiedeling bijdraagt aan de oplossing van de problematiek en dat deze rechtmatig en zorgvuldig wordt uitgevoerd.

LINK: <https://open.overheid.nl/documenten/218dcc97-41f0-4224-bd3b-fdc3f9fb737d/file>

KAMERBRIEF:

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2023/10/18/tk-actieplan-samen-tegen-mensenhandel/tk-actieplan-samen-tegen-mensenhandel.pdf>

TREFWOORDEN: Vrouwenhandel

Illegale arbeid

Overheidsbeleid

Prostitutie

CODE: 324.23